

**RESTRICCIONS EN L'ÚS DE LES XARXES SOCIALS DIGITALS A UN
CENTRE RESIDENCIAL D'EDUCACIÓ INTENSIVA (CREI)
DE CATALUNYA: PROTECCIÓ O EXCLUSIÓ?**

Carla González Peinado

Resum: L'objectiu principal d'aquest article és analitzar de quina manera afecten les restriccions en l'ús de les xarxes socials digitals als joves d'un Centre Residencial d'Educació Intensiva de Catalunya. L'estudi, a més, permet conèixer els punts de vista dels professionals del recurs envers les limitacions que existeixen sobre la utilització de les xarxes socials digitals, el treball que es fa respecte als riscos i beneficis que comporta internet i, alhora, la bretxa digital i desigualtat social que provoca en els residents del centre el fet de poder connectar-se. Per tal de dur a terme la investigació pertinent, s'opta per un mètode qualitatiu, realitzant diferents entrevistes a la directora i a les educadores socials del CREI escollit. Tanmateix, els resultats i les conclusions evidencien el sentiment d'exclusió i d'aïllament que pot generar als adolescents no accedir a internet, com també la necessitat d'abordar el tema en qüestió per part dels referents dels menors amb la finalitat d'educar-los i guiar-los en aquesta nova realitat on les TIC són clarament presents.

Paraules Clau: CREI, TIC, xarxes socials digitals, menors, bretxa digital, desigualtat social.

**RESTRICTIONS IN THE USE OF DIGITAL SOCIAL NETWORKS IN A
RESIDENTIAL CENTER FOR INTENSIVE EDUCATION (CREI)
IN CATALONIA: PROTECTION OR EXCLUSION?**

Carla González Peinado

Abstract: The main objective of this article is to analyze how the restrictions in the use of digital social networks affect young people in a Residential Center for Intensive Education in Catalonia. The study also leads to know the different points of view in the center regarding the current limitations to the use of digital social networks, the risks and benefits that the Internet implies, and the digital divide and the social inequality generated among the residents who are not allowed to use the net. To carry out this investigation, a qualitative method has been chosen, interviewing to the director and the social educators of the chosen CREI. However, the results and conclusions show the feeling of exclusion and loneliness that create the inability to access to the Internet and, at the same time, the need to treat the main problem by the guide of the underage with the purpose of educate and guide them to the new reality where the ICTs are absolutely widespread.

Keywords: CREI, ICT, digital social networks, underage, digital divide, social inequality.

1. CENTRES RESIDENCIALS D'EDUCACIÓ INTENSIVA (CREI)

A Catalunya és la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA) qui promou el benestar dels infants i adolescents de la seva situació de risc i també qui proporciona la protecció i tutela necessària a cada un d'ells degut al seu desemparament (Delgado, 2018). Actualment, segons l'*Informe estadístic mensual* de DGAIA (2020) a Catalunya hi ha 9.193 infants i adolescents en mesura protectora, dels quals un 2,5% aproximadament es troben residint de manera temporal a un Centre Residencial d'Educació Intensiva.

El CREI és un servei residencial d'acolliment d'estada limitada destinat a adolescents i joves, d'entre 12 i 17 anys, tutelats per l'Administració de la Generalitat de Catalunya com a conseqüència de les seves circumstàncies familiars. La població atesa destaca per la presència d'alteracions conductuals, les quals requereixen d'uns sistemes d'educació intensiva. Així doncs, el principal objectiu és donar resposta a les necessitats integrals, educatives i assistencials dels adolescents i joves, com també promoure, establir i aplicar mesures d'inserció social, laboral i familiar per tal de dur a terme una inserció educativa positiva al món adult (DGAIA, 2016). En l'actualitat existeixen 6 CREIs a Catalunya, dels quals quatre es troben en la comarca de Barcelona (El Pedrenyal, Castanyers, Mas Ritort, Can Rubió), un a Girona (La Ginesta) i un a Tarragona (El Guaret). Tots ells es situen fora del nucli urbà. El Pedrenyal, Castanyers i El Guaret atén a població masculina i disposen de 20 places, a excepció de Castanyers que són 42. Mas Ritort acull només a població femenina i disposa de 20 places i, Can Rubió i la Ginesta són mixtes i disposen de 20 places cada un d'ells (Delgado, 2018).

El *Programa marc dels centres residencials d'educació intensiva* realitzat per DGAIA (2017) manifesta que aquests tipus de centres disposen d'un equip interdisciplinari, és a dir, de tres grups de professionals diferents a part de direcció. En primer lloc, de l'equip educatiu (plantilla d'educadors socials), en segon lloc, del suport tècnic (psicòleg, treballador social i puntualment de psiquiatre, metge i infermera) i, en tercer lloc, de l'equip formatiu (mestres d'ensenyament, atès que fan classe dins del centre i professionals d'oficis com, per exemple, cuiner, personal de seguretat, personal de neteja, etc.).

En relació a les col·laboracions externes, és important explicar que tots els centres es coordinen amb recursos, serveis, institucions i entitats lúdiques, escolars i /o formatives amb el que el jove o adolescent pot estar en contacte, com també amb DGAIA, EAIA, CSMIJ i CAP de referència. De fet, és el tutor de cada adolescent i jove l'encarregat d'estar en contacte amb l'organisme necessari (Sabaté, Sala i Arnau, 2018).

Pel que fa als espais, tots els centres disposen de zona d'hort, una zona habilitada per animals, d'espai on poder fer esport, habitacions (individuals i dobles), zona d'aules escolars, zona de tallers, cuina, reixat i portes que limiten la sortida... Totalment adequats, és a dir, sense elements perillosos. (Sabaté, Sala i Arnau, 2018).

A més a més, cal dir que a diferència d'altres tipologies de centres, aquests disposen d'habitacions d'aïllament (Pedrenyal) i de protecció (la resta). Aquestes sales s'utilitzen només en cas que s'hagi de fer contenció física i com a última instància, ja que prèviament sempre s'intenta dur a terme contenció verbal i ambiental. Normalment, aquest tipus d'accions es duen a terme a causa d'agressió a companys o educadors i autolesió. Tot seguit, és interessant afegir que el *Reglament de règim intern* estableix faltes lleus, greus i molt greus als joves i adolescents en el cas que sigui necessari amb les conseqüents mesures correctores a tots els centres. (Sabaté, Sala i Arnau, 2018).

Per últim, és important incidir en el fet que els adolescents i joves es troben en un règim intern o semi-intern, on les normes i les limitacions són la base. Així doncs, les tres primeres setmanes d'internament estan en període d'observació, el que implica no poder sortir del centre. Una vegada passats els 21 dies, el jove o adolescent pot començar a tenir permisos, fer sortides programades amb l'educador... Ara bé, s'ha de tenir en compte en quin tipus de centre resideixen, ja que implica moltes mesures com, per exemple, no tenir telèfon mòbil, haver de fer trucades de només 10 minuts al dia amb familiars, etc. No obstant això, és rellevant destacar que quan ja porten mesos i van evolucionant de manera correcta, se'ls planteja fer activitats fora del centre i se'ls busca recursos externs segons la seva demanda, com també tenir el privilegi de poder connectar-se a les seves xarxes socials (amb uns horaris definits i establerts prèviament), quedar-se més estona visualitzant la TV, etc. (Sabaté, Sala i Arnau, 2018).

2. LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ (TIC)

Les Tecnologies de la Informació i la Comunicació han arribat per quedar-se, formant part de la nostra vida (Ruiz i Juanas, 2013). Aquestes, poc a poc han anat revolucionant la manera que tenim de comunicar-nos (fent-la més fàcil i fluida) i d'intercanviar informació, obrint múltiples oportunitats, incrementant les capacitats personals i influenciant cada vegada més la nostra cultura (Sánchez, Crespo, Aguilar, Bueno, Aleixandre i Valderrama, 2015). Lira (2013) explica que les TIC són totes aquelles eines i programes que transmeten i comparteixen informació a partir de suports tecnològics pel desenvolupament polític, econòmic i social de qualsevol societat.

Aquest estudi, dins dels diferents suports tecnològics que engloben les TIC, dona èmfasi a les xarxes socials digitals, ja que és on es troben en gran mesura els grups de pertinença, de referència i el context grupal d'avui dia. Aquestes, de fet, han generat un gran canvi en la societat, provocant una transformació del sistema de comunicació, atès que a part d'obrir nous llaços relacionals, enforteix i tanca més el cercle social existent, ja que ofereix la possibilitat de poder estar connectats amb el grup d'iguals en cada moment (comunicació horitzontal). Així doncs, produeix societat generant relacions socials més fàcils, còmodes, atractives i transformadores, com també mantenint el capital de coneguts (Callejo i Gutiérrez, 2012). Sánchez, Crespo, Aguilar, Bueno, Aleixandre i Valderrama (2015), defineixen les xarxes socials digitals com a estructures formades per un grup de persones connectades i unides entre elles per alguna relació, interès o activitat comú a través d'Internet, les quals aporten contingut que neix de les diferents interaccions que realitzen les persones integrades a la xarxa, fent que les estructures estiguin en un procés de construcció permanent.

Un altre aspecte a destacar pel que fa a les xarxes socials digitals és que influeixen en el procés de formació de la identitat de la persona i a la configuració de la personalitat. A més a més, fomenten un espai *online* favorable i clau per poder socialitzar-se, formar diferents rols i crear una identitat més flexible i ajustada a la societat junt amb l'exploració del jo. Seguidament, és rellevant dir que els diferents intercanvis que es duen a terme dins les xarxes socials digitals poden influir en l'autoconcepte i, d'aquesta manera, produir benestar psicològic (Renau, Oberst i Carbonell, 2013).

Així mateix, remarcar que les xarxes socials digitals s'han convertit en un nou i poderós espai d'interacció entre diferents grups socials on es possible conèixer a persones amb els mateixos interessos o també retrobar-te amb elles (Espuny, González, Lleixà i Gisbert, 2011). De fet, Ruiz i Juanas (2013), expliquen que existeixen múltiples xarxes socials digitals de lliure accés per qualsevol usuari d'Internet, el que significa que una persona pot estar activa en una o més xarxes alhora i en tot moment. Això vol dir que ens enfrontem a una vida que ja no pot ser concebuda fora de la virtualitat. Afegir que aquest ràpid creixement i adaptació és a causa del seu fàcil ús i, sobretot, a les enormes possibilitats de participació en temps real que genera, tant a nivell individual com grupal. Com també el fet que fomenta una nova forma de pensar i una major facilitat d'expressar opinions.

Tanmateix, a banda de tots els beneficis i avantatges que poden aportar les TIC i xarxes socials digitals, existeixen inconvenients o riscos com, per exemple, el ciberassetjament (assetjament

entre grup d'iguals), el *sexting* (enviament de textos o imatges de tipus sexual), el *gossiping* (creació d'espais on es comenten rumors de forma anònima) i el *pishing* (engany destinat a revelar dades personals confidencials) (Ruiz i Juanas, 2013). Tot seguit, es pot parlar de possibles conductes inadequades que pot adquirir un usuari a causa de l'existència de l'anonimat i falsejament d'identitat, del desenvolupament de relacions superficials amb desconeguts, d'addicció (provocant un aïllament social, deixar de fer activitats quotidianes, incapacitat de desconnectar...), d'exhibicionisme, d'agressivitat i de *grooming* (la persona adulta es fa passar per una altra jove, fent veure que està enamorada de la víctima, i manipula a l'altra persona amenaçant-la per abusar sexualment d'ella) (Arab i Díaz, 2015). Finalment, les xarxes socials digitals també poden generar una pèrdua de la intimitat a l'exposar-se massa, una suplementació de la identitat, trobades amb contactes no desitjats i/o desconeguts amb finalitats delictives, sedentarisme que pot conduir al sobrepès, accés a contingut inadequat (violent, promovent comportaments nocius per a la salut, racisme, pornografia, etc.), pirateria, estafes, virus, mal ús de dades personals (a causa de la no-privacitat), que altres controlin les seves activitats, excés d'informació, entre d'altres (Sánchez, Crespo, Aguilar, Bueno, Aleixandre i Valderrama, 2015).

Així doncs, tal com explica Livingstone (2008), s'ha de tenir en compte que tota relació interpersonal comporta oportunitats i riscos, així mateix, realitzar-la a la xarxa, també. Llavors, el que s'ha de tenir clar és l'ampli cercle de contactes amb qui es comparteix informació i, alhora, amb qui realment es vol compartir (atès que sovint no tothom són amics íntims) per tal de protegir la identitat i respectar els espais d'intimitat.

3. LES XARXES SOCIALS DIGITALS I ELS JOVES ADOLESCENTS

L'adolescència és una etapa vital de creixement físic i de desenvolupament psicològic que comporta una transició marcada per elements biològics, culturals i socials. De la mateixa manera, l'adolescència és una fase de descobriment de la identitat, on l'adolescent comença a definir i crear el seu entorn més proper i on les relacions d'amistat cobren més protagonisme. Per aquest motiu, resulta complicat parlar d'amistat sense atendre a les xarxes socials digitals i a les Tecnologies de la Informació i la Comunicació, ja que és el mitjà on es donen les noves formes de socialització d'avui dia (Echevarría, 2014). Així doncs, en l'adolescència el grup d'iguals passa a ser molt rellevant en la construcció de la identitat i es transforma en un referent per anar modulant certs aspectes personals, depenent de la retroalimentació que es rebí (Arab i Díaz, 2015).

Davant d'aquesta situació, cal dir que actualment la vida dels adolescents està submergida en el món de les TIC, ja que l'ús d'aquestes s'ha tornat part de la seva quotidianitat, traslladant les problemàtiques juvenils actuals, és a dir, riscos i conflictes, a aquesta nova realitat virtual. (Lira, 2013). Com també que els nous mitjans no només estan creant una nova cultura juvenil, sinó que també una nova ideologia, tractant-se com una revolució tecnològica que pot convertir-se en una revolució juvenil (Callejo i Gutiérrez, 2012).

Segons l'estudi dut a terme per García, López i Catalina (2013), les xarxes socials digitals és un dels llocs que més concorren els adolescents, connectant-se 75,3% amb molta freqüència i arribant a un 90% si s'inclou als que les utilitzen sovint. De fet, el 86,9% dels adolescents compta amb algun perfil o compte (un o més). A més a més, és interessant afegir que, dins de les xarxes socials digitals, els adolescents fan un ús més intensiu d'aplicacions que els permet obtenir continguts per compartir amb el seu grup d'iguals, destacant el xat, vist que tres quartes parts d'aquests joves reconeixen que el fan servir amb molta freqüència.

Seguidament, és important destacar que les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació han tingut com a efecte principal el fet d'haver intensificat o enfortit la interrelació entre els adolescents. Com també, el fet que les xarxes socials digitals permeten crear un espai d'aprenentatge col·laboratiu, no formal, on la informació es transmet de forma horitzontal entre els mateixos adolescents. (Sánchez, Crespo, Aguilar, Bé, Aleixandre i Valderrama, 2015).

Com bé expressen Martín, Morduchowicz, Pasquier, Pinto, García, Walzer, i Callejo (2008) en el seu llibre, un altre aspecte positiu que té Internet és que permet als adolescents construir una relació amb l'altre en un espai més lliure, tenint la possibilitat de parlar de temes que d'una altra manera (cara a cara) no tractarien per por o vergonya com, per exemple, sentiments difícils d'expressar, secrets o confidencialitats. La mediació electrònica (absència d'imatge física) permet als adolescents parlar de si mateixos amb més seguretat i autenticitat, evitant el cara a cara o el judici valoratiu dels altres, relacionar-se sense límits i manifestar lliurement les seves opinions, posicionant les pantalles, sens dubte, com a suports o vies essencials per la seva socialització.

Per acabar, i com s'ha dit anteriorment, la xarxa social digital és el mitjà clau de la configuració de la identitat dels joves. Romandre en aquesta ha deixat de ser una opció d'oci per convertir-se en un requeriment. Els adolescents tenen la necessitat de formar part d'aquests espais, ja que és en aquests llocs on es promou la interacció amb els iguals, el sentit de pertinença a un grup i l'acceptació per part d'ells. Així mateix, les interaccions socials que mantenen els joves a les

xarxes socials digitals influeixen en la seva vida familiar, essent un element més del seu jo, una part fonamental de la seva vida i d'ells mateixos. De fet, els adolescents no consideren necessari separar la vida *online* de la *offline*, ja que tot, és a dir, les seves relacions, les seves amistats, les seves aficions, els seus interessos, etc., convergeix a la xarxa, i tots dos entorns poden coexistir, vist que tenen sentit l'un amb l'altre i junts funcionen a la perfecció (Ruiz i Juanas, 2013).

4. BRETXA DIGITAL/SOCIAL

Les xarxes socials digitals, sens dubte, s'han convertit en un mitjà d'integració clau dins de la societat en la qual vivim. No obstant això, també són escenaris d'exclusió, ja que no tenir accés o no disposar d'elles, provoca certa incomunicació que pot ser percebuda com un aïllament de la persona. Així doncs, sorgeix una clara diferència entre les persones que es socialitzen només en espais presencials i en la resta de persones que utilitzen les TIC com a lloc on socialitzar-se i com a mitjà generador de relacions i intercanvis ininterromputs (Echevarría, 2014).

Tal com diuen Ruiz i Juanas (2013), la separació que existeix entre aquells que tenen accés a les TIC i els que no, es defineix com a bretxa digital, ja que el futur es construeix i es desenvolupa a la xarxa i qui ni disposa d'ella, queda fora, la qual cosa produeix una fractura en la societat entre els qui poden i els que no. També, existeix la possibilitat que puguin accedir però no sàpiguen com utilitzar-les, el que provoca no poder integrar-les com a part rutinària de la seva vida quotidiana. Així mateix, tots aquests inconvenients fan que la persona o col·lectiu que no té accés o no sap com utilitzar-les, tingui menys possibilitats d'accedir a informació, coneixement i educació, creant una sensació de marginació i desigualtat. Tanmateix, la bretxa digital no només està relacionada amb aspectes exclusivament de caràcter tecnològic, és un reflex d'una combinació de factors socioeconòmics i, en particular, de limitacions (Serrano i Martínez, 2003). Seguidament, afegir que com bé manifesta Rodríguez (2006), no només és necessari accedir a la xarxa i saber utilitzar-la, sinó romandre en aquesta. La bretxa mai podrà ser tancada o reparada si només es pretén aconseguir l'accés i no es dóna importància al seu ús continu.

En definitiva, actualment existeix una ciutadania digital que fa que si una persona no és competent digitalment, és a dir, no té accés a les TIC, no sap utilitzar-les i romandre en aquestes, quedi exclosa, ja que genera una bretxa digital entre qui sap accedir i romandre i qui no, comportant una desigualtat en la societat.

5. MÈTODE

En primer lloc, per tal de dur a terme l'estudi de recerca plantejat, és necessari establir uns objectius els quals seguir i assolir. Així doncs, es poden dividir en:

1. Analitzar la visió dels professionals i dels usuaris envers les restriccions i l'ús de les xarxes socials digitals a un CREI de Catalunya.
 - 1.1. Conèixer quines restriccions existeixen en relació amb l'ús de les xarxes socials digitals.
 - 1.2. Saber quins són els criteris pedagògics que justifiquen aquestes restriccions.
 - 1.3. Descriure de quina manera afecta als menors l'ús de les seves xarxes socials digitals i les restriccions respecte a aquestes.
 - 1.4. Identificar què pensen les educadores i la directora del CREI envers les restriccions.
 - 1.5. Esbrinar si es realitza un treball amb els adolescents sobre els riscos i beneficis que comporten les xarxes socials digitals.

Pel que fa al mètode de recerca, s'ha optat per una investigació qualitativa, ja que es vol conèixer i indagar en profunditat sobre el tema en qüestió, com també interpretar la realitat des del seu propi context, és a dir, realitzar una anàlisi, donant èmfasi als punts de vista o perspectiva de les persones implicades.

Respecte als participants, és important explicar que s'han escollit informants claus per tal que la informació sigui de primera mà, excepte la percepció que tenen els menors envers les restriccions i les xarxes socials digitals, que són dades secundàries, atès que la seva opinió s'obté a través dels professionals. No obstant això, la idea principal incloïa dur a terme un treball directe amb les persones que resideixen en el centre per obtenir la informació de primera mà, però el fet que siguin menors, implicava haver de tenir una autorització i, per tant, haver de demanar-la a DGAIA perquè té la seva guarda, el que ha suposat que hagi estat impossible pels mesos d'espera que comportava. Així mateix, s'ha optat per poder treballar a partir dels professionals a càrrec, vist que són amb qui passen més temps i poden donar una visió i resposta més pròxima al que es volia saber i analitzar. Seguidament, és rellevant manifestar que la mostra d'aquesta investigació és una mostra no probabilística, ja que no tothom tenia les mateixes possibilitats de ser escollit perquè, com bé s'ha dit abans, s'han buscat informants claus els quals puguin aportar tot allò que es necessita. Així doncs, s'ha seleccionat un mostreig per conveniència, atès que s'ha intentat abastar a totes les persones accessibles i, alhora, també s'ha optat per un mostreig discrecional, vist que s'ha escollit de manera conscient els subjectes per la seva rellevància i coneixement sobre el tema a tractar. Tanmateix, en referència al perfil dels

participants, cal dir que es compta amb dos tipus de professionals. D'una banda, amb la directora del CREI i, d'altra banda, amb 6 educadores socials d'aquest mateix centre. Tot seguit, és important incidir al fet que per dur a terme els resultats de la investigació, s'ha decidit atorgar una etiqueta a cada una de les participants, per tal de poder diferenciar-les i fer-ho més entenedor. Així mateix, seran distingides d'aquesta manera: D1 (directora), E1 (educadora 1), E2 (educadora 2), E3 (educadora 3), E4 (educadora 4), E5 (educadora 5) i E6 (educadora 6). Afegir que en aquesta investigació no es dóna valor a característiques personals dels participants com, per exemple, l'edat, el sexe o l'antiguitat d'aquests, ja que es considera que aquestes dades no influeixen i són indiferents.

En relació a l'instrument, s'ha optat per una entrevista estructurada, és a dir, un qüestionari anònim de preguntes obertes on l'administració ha estat a distància a causa de la situació actual del món envers el Covid-19, sinó hauria estat semiestructurada i s'hagués entrevistat als participants presencialment. Tot i això, cal incidir al fet que s'ha tingut en compte les qüestions ètiques com el consentiment informat i la confidencialitat. També, és fonamental al·ludir que en aquesta investigació s'han elaborat dos tipus d'entrevistes, una destinada a la directora composta per 8 preguntes orientades a ampliar el coneixement del tema en qüestió i, una altra, destinada a les educadores socials que consta de 10 preguntes respecte al treball que es duu a terme al centre i el que pensen sobre l'aspecte a tractar.

A continuació, s'adjunta una taula que relaciona els objectius proposats al principi de la recerca amb les preguntes d'investigació que ajudaran a assolir-los.

OBJECTIUS	PREGUNTES DIRECCIÓ	PREGUNTES EDUCADORES SOCIALS
Conèixer quines restriccions existeixen en relació amb l'ús de les xarxes socials digitals.	Quines restriccions hi ha al CREI en relació amb les xarxes socials digitals? Qui ha decidit imposar aquestes restriccions?	

<p>Saber quins són els criteris pedagògics que justifiquen aquestes restriccions.</p>	<p>En què es basen aquestes restriccions? (per què existeixen, el motiu).</p>	<p>Per què penses que existeixen aquestes restriccions?</p>
<p>Descriure de quina manera afecta als menors l'ús de les seves xarxes socials digitals i les restriccions respecte a aquestes.</p>	<p>Des de quan estan implementades les restriccions? Si no estan des de sempre... S'ha notat diferència en el comportament des que es van implementar? Si és que sí, en quin sentit?</p> <p>Creus que quan tenen l'oportunitat d'utilitzar les seves xarxes socials digitals fan un bon ús d'aquestes i són conscients del risc? Per què?</p>	<p>Quina visió perceps que tenen els menors envers les restriccions i les xarxes socials digitals?</p> <p>Creus que quan poden utilitzar les seves xarxes socials digitals fan un bon ús d'aquestes o es posen en risc? Per què?</p> <p>Pots explicar alguna situació relacionada amb els usuaris que s'hagi pogut donar respecte a aquest tema?</p> <p>Valores que les xarxes socials digitals poden ser elements negatius i condicionar als adolescents a l'hora de dur a terme un bon procés? Per què?</p>
<p>Identificar què pensen les educadores socials i la directora del CREI de les restriccions.</p>	<p>Què penses envers aquestes restriccions?</p> <p>Consideres que realment els beneficien aquestes restriccions o els exclou més de la societat en la qual vivim? (on les TIC i xarxes socials digitals tenen un pes molt important en les relacions humanes) Per què?</p>	<p>Què penses de les restriccions que hi ha al CREI envers les xarxes socials digitals?</p> <p>Consideres realment que les restriccions beneficien als menors o els exclou més de la societat en la qual vivim? (on les TIC i les xarxes socials digitals tenen un pes molt important en les relacions humanes) Per què?</p> <p>Atès que quan surtin del CREI, els joves tindran al seu abast les seves xarxes socials digitals de nou... Penses que es podria treballar aquest aspecte des d'una altra perspectiva dins del centre (evitant les restriccions)? Per què?</p>

<p>Esbrinar si es realitza un treball amb els adolescents sobre els riscos i beneficis que comporten les xarxes socials digitals.</p>	<p>Es fa un treball amb ells respecte als riscos que pot comportar Internet i el que significaria dur a terme un bon ús de les xarxes socials digitals? Per què?</p>	<p>Des del centre, es fa un treball amb ells respecte als riscos que pot comportar Internet? En cas que sí, quin? Si la resposta és que no o que no s'incideix massa... Creus que s'hauria d'abordar aquest tema perquè puguin fer un ús adequat? Per què?</p> <p>Quines propostes plantejaries per tractar el tema en qüestió amb els menors?</p>
---	--	--

El procediment que s'ha anat seguint durant aquests mesos compta amb una sèrie de fases. Primer de tot, en la documentació i elaboració del marc teòric (febrer-març 2020). En segon lloc, en l'elecció dels participants i el tipus de mètode a seguir segons els objectius establerts inicialment (març 2020). En tercer lloc, en el disseny de les entrevistes (abril 2020). En quart lloc, en la distribució via *online* de les diferents entrevistes a partir de l'enllaç pertinent del *Google* formularis (abril 2020) i, per últim, en l'anàlisi dels resultats (abril 2020) i l'elaboració de les conclusions (maig 2020).

Finalment, destacar que s'ha optat per una anàlisi de contingut temàtic, ja que s'han analitzat les dades obtingudes a partir de les respostes de les entrevistes. Ara bé, aquesta anàlisi s'ha realitzat a través de diferents estratègies com: ordenar les dades, codificar-les, categoritzar-les i identificar pautes significatives per tal de dur a terme la interpretació i el significat d'aquestes.

6. RESULTATS

Una vegada s'han analitzat les dades recollides a les entrevistes, es poden observar els següents resultats. Cal dir que aquests s'han ordenat de manera que els objectius s'han convertit en forma de preguntes per així, a través de les diferents respostes de les entrevistes, facilitar la seva resolució i anàlisi.

- Quines restriccions existeixen en relació amb l'ús de les xarxes socials digitals?

Pel que fa a les restriccions que hi ha al CREI envers les xarxes socials digitals, la directora expressa que estan imposades des del propi centre, tot i que estan registrades al Reglament de Règim Intern i en el Projecte Educatiu de Centre, documents validats tant per la Fundació que depenen com per la DGAIA. A més a més, manifesta que, com a norma general, cap menor pot disposar del seu telèfon mòbil en el seu dia a dia, com tampoc accedir als ordinadors quan

volen, sinó en horaris molt marcats i sota la supervisió d'un adult. Tot això, comporta que els usuaris només tinguin accés a les seves xarxes socials digitals quan surten perquè van de permís, a extraescolars, etc. i tenen mòbil. En relació al centre, només poden accedir si es troben en fase 3 i 4 del sistema motivacional (estratègia plasmada en un protocol la qual té com a finalitat l'assoliment d'uns objectius que els fan pujar de fase i, com a conseqüència, guanyar una sèrie de drets i privilegis). Així doncs, si estan dins d'aquestes fases, poden gaudir de les seves xarxes socials digitals una o dues hores en el transcurs de la setmana. Per últim, al·ludeix que els menors també tenen l'oportunitat d'accedir a les seves xarxes socials digitals durant mitja hora a la setmana, si el seu comportament ha estat bo i han acumulat un total de 20 fitxes verdes, és a dir, valoracions positives que duen a terme els professionals a càrrec de cada torn. No obstant això, si acumulen faltes lleus (fitxes vermelles), perden l'oportunitat de connectar-se.

- Quins són els criteris pedagògics que justifiquen aquestes restriccions?

Respecte al motiu pel qual s'imposen aquestes restriccions, cal dir que la directora explica que es basen en la protecció i l'educació dels joves tutelats. Com també en el fet que s'ha de tenir en compte que són menors que arriben al centre amb moltes mancances envers les habilitats socials i a la relació amb els altres, provocant que, moltes vegades, s'hagin posat en greu risc a través de les xarxes socials digitals. Per últim, fa referència al fet que és una limitació temporal fins que se'ls educa en la utilització d'aquestes, coneixen els riscos als quals s'exposen i demostren que ho poden controlar. Pel que fa a les educadores socials, cal dir que tenen opinions molt semblants entre elles i amb la directora, en general, pensen que aquestes restriccions existeixen per dur a terme un control i una prevenció sobre el seu ús inadequat, per protegir als joves de la societat, per preservar-los de contactes no permesos (relacions familiars o de parella perjudicials), per evitar la seva exposició a la xarxa (sovint pràctiques sexualitzades) i, finalment, perquè puguin centrar-se en el seu procés.

- De quina manera afecta als menors l'ús de les seves xarxes socials digitals i les restriccions respecte a aquestes?

En relació a les restriccions i als menors, la directora expressa que aquestes estan implementades des de l'obertura del centre i que ha sigut al llarg dels anys que s'ha anat ampliant l'accés a les xarxes socials digitals, com bé s'ha dit abans, amb el sistema motivacional i el sistema de les fitxes. Aquesta ampliació la valora positivament pel fet que els adolescents perceben aquest accés clarament com a un privilegi i, per contra, les restriccions, segons manifesten les educadores, com a un càstig. De fet, és rellevant destacar quan diu:

“Cert és que quan ingressen al centre, viuen molt malament la restricció al mòbil i a les xarxes” (D1).

Tot i això, la directora considera que és important que hi hagi l'existència d'aquestes restriccions, vist que quan els menors tenen l'oportunitat de connectar-se a les seves xarxes socials digitals, no fan un bon ús i no són conscients del risc, el que comporta que hagi de passar un temps prudencial des de l'ingrés al centre perquè els menors aprenguin a utilitzar-les de manera correcta i responsable. Tanmateix, la meitat de les educadores entrevistades pensen igual, és a dir, que quan els joves tenen l'oportunitat d'utilitzar les seves xarxes socials digitals, es posen en risc. Les causes esmentades a les entrevistes fan referència al fet que (1) connectar-se, en ocasions, els desestabilitza, (2) no són realment conscients de les conseqüències de molts dels seus actes a internet i (3) la gran majoria no han disposat d'un referent del qual aprendre a fer un ús adequat. Altres educadores però, comenten que si estan sota el control d'un adult sí que fan un bon ús, atès que se'ls supervisa, com també que depèn molt de la persona i el cas.

Tot seguit, és rellevant afegir que totes les educadores entrevistades, valoren que les xarxes socials digitals poden condicionar als adolescents de manera negativa a l'hora de dur a terme un bon procés. Malgrat això, és fonamental destacar que algunes d'elles consideren que no ho hauria de ser, ja que estan a l'era digital i és necessari que puguin aprendre a fer un bon ús.

En acabar, és interessant exposar situacions que les professionals hagin pogut viure relacionat amb les xarxes socials digitals i els joves:

“Escriure a familiars, que no l'hagin respost i provocar una desestabilització, notícies que reben de l'exterior que animen a escapolir-se...” (E1).

“Subir fotos inapropiadas y que se haga difusión” (E2).

“Dos menores consiguen meter el móvil en la habitación para poder utilizar las redes sociales por cuenta propia, arriesgándose a perder parte de su progreso en lo que es el proceso del CREI” (E3).

“Parlar amb gent desconeguda i quedant sense saber qui és la persona que hi ha darrere la pantalla (en una ocasió era un adult fent-se passar per un adolescent)” (E6).

Aquests esdeveniments, com es pot veure, afirmen el que han dit tant la directora com les educadores anteriorment sobre els riscos i conseqüències que pateixen o poden patir els menors en fer un ús inadequat de les seves xarxes socials digitals si no es realitza una supervisió i control durant la seva estada al centre.

- Què pensen les educadores socials i la directora del CREI de les restriccions?

Pel que fa a la percepció de les professionals sobre les restriccions del CREI, cal dir que la majoria pensen semblant, és a dir, que són necessàries i adequades per tal d'establir hàbits saludables envers el seu ús, atès que quan els joves es connecten, no l'utilitzen de manera adient. Una educadora però, especifica que són necessàries encara que en certa mesura. Seguidament, és essencial posar èmfasi al fet que, tant la directora com dues educadores valoren que les restriccions respecte a les xarxes socials digitals són beneficioses pels menors, tot i el seu gran pes en les relacions humanes d'avui dia. De fet, una d'elles ho deixa molt clar quan diu:

“Penso que les beneficien perquè aprenen a utilitzar-les amb seny. També els hi permet desvincular-se d'un món irreal i perjudicial (moltes vegades es relacionen amb desconeguts que han abusat d'elles, amb gent que els hi dona cobertura per escapolar-se i viure al carrer, amb perfils falsos que amagaven màfies i/o pedòfils...), centrant-se en elles mateixes, en la realitat que les envolta i aprenent a valorar el que és realment important a la vida” (D1).

No obstant això, s'ha d'afegir que hi ha una educadora que es posiciona en un punt entremig i una altra que esmenta que encara que les restriccions poden ser necessàries per tal de protegir, també exclouen, ja que les xarxes socials digitals són clares protagonistes dins la societat en la qual vivim. Així doncs, manifesta:

“Les exclou perquè en l'actualitat tots estem connectats a tota hora i les TIC i les xarxes socials formen part del nostre dia a dia” (E4).

Per acabar, explicar que tot i que les entrevistades són conscients del fet que quan els menors surtin del centre tindran al seu abast les seves xarxes socials de nou, algunes d'elles consideren que no es poden evitar les restriccions i, tampoc, treballar aquest aspecte des d'una altra perspectiva. Paral·lelament, és fonamental al·ludir que la majoria pensen el contrari, és a dir, que controlant i realitzant un aprenentatge per tal de prendre consciència de la realitat, sí que es podrien evitar. Una de les educadores socials, fa una gran reflexió envers això a la qual és essencial fer incís:

“Està clar que quan surtin, podran tornar a connectar-se i, si se'ls prohibeix i no es fa un treball profund des del CREI envers aquest tema, seguiran fent un ús inadequat, tornant-se a posar en risc. Avui dia, pràcticament tothom té internet i XXSS, així doncs, no dubto que en sortir tornin a tenir accés, per això, estaria bé que poguessin ser conscients de la realitat que hi ha a la xarxa” (E4).

Aquesta reflexió fa referència a un aspecte molt interessant i important, i és que actualment les tecnologies estan pràcticament a l'abast de tothom, vivim a l'era digital, per això, com bé considera ella, s'han de treballar de manera profunda els riscos i beneficis que existeixen envers les xarxes socials digitals per tal que quan els menors surtin del centre sàpiguen fer un bon ús.

- Es realitza un treball amb els adolescents sobre els riscos i beneficis que comporten les xarxes socials digitals?

Segons la directora del centre, es fa un treball amb els joves respecte al que pot comportar la utilització de les seves xarxes socials digitals, és més, exposa que si no se'ls educa, és impossible que facin un ús correcte i que siguin capaços per ells mateixos evitar riscos, protegir-se i mantenir relacions sanes amb els altres. Pel que fa a les educadores entrevistades, la meitat afirmen el que la directora comenta, és a dir, que es duu a terme un treball amb els adolescents a través de tallers. Respecte a la resta, és essencial dir que una d'elles expressa que no es realitza cap treball, mentre que les altres dues comenten que malgrat alguna vegada s'ha dut a terme una xerrada o s'ha treballat de manera puntual i individual amb algun menor que s'ha posat en risc, no se l'ha donat massa importància. Tot i això, és fonamental al·ludir al fet que totes les educadores, independentment es faci un treball o no, consideren que s'hauria d'incidir més en aquest tema per tal que siguin conscients de la realitat en la qual viuen i les conseqüències dels seus actes. De fet, proposen diferents maneres d'abordar-ho com, per exemple, treballar-ho com a eix transversal en tots els àmbits, fer activitats on s'exposin casos per tal que siguin més conscients de la realitat que els envolta, realitzar tallers pràctics en els quals poguessin connectar-se i, paral·lelament, els referents, tractar el tema en qüestió, visualitzar vídeos i pel·lícules, dur a terme assemblees per tal d'obrir un debat, etc.

7. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Una vegada s'ha contextualitzat l'article, explicat el mètode a seguir per dur a terme la investigació, realitzat l'anàlisi pertinent i exposat els resultats, és necessari fer una reflexió. Abans però, cal recordar quins objectius es plantejaven assolir al principi de la investigació:

1. Analitzar la visió dels professionals i dels usuaris envers les restriccions i l'ús de les xarxes socials digitals a un CREI de Catalunya.
 - 1.1. Conèixer quines restriccions existeixen en relació amb l'ús de les xarxes socials digitals.
 - 1.2. Saber quins són els criteris pedagògics que justifiquen aquestes restriccions.

- 1.3. Descriure de quina manera afecta als menors l'ús de les seves xarxes socials digitals i les restriccions respecte a aquestes.
- 1.4. Identificar què pensen les educadores i la directora del CREI envers les restriccions.
- 1.5. Esbrinar si es realitza un treball amb els adolescents sobre els riscos i beneficis que comporten les xarxes socials digitals.

Tal com s'ha pogut veure anteriorment, els resultats evidencien que els menors, quan tenen l'oportunitat de connectar-se a internet, no fan un bon ús i, com a conseqüència, es posen en risc. Així doncs, és innegable el fet que s'ha de treballar al CREI escollit per dur a terme l'estudi aspectes relacionats amb les TIC i les xarxes socials digitals de manera més contínua, donant-los la importància que realment tenen. De fet, totes les professionals entrevistades pensen que s'hauria d'abordar aquest tema per tal de conscienciar als joves de la realitat que els envolta.

Un altre aspecte a destacar és que la majoria consideren que les restriccions són necessàries per així protegir-los però, alhora, que també es podrien evitar per treballar els riscos i beneficis que comporten les xarxes socials digitals des d'una altra perspectiva. Tanmateix, a aquest últim aspecte és important donar-li èmfasi, ja que com bé s'ha nomenat al marc teòric, el fet de no poder accedir a les seves xarxes socials digitals pot generar una bretxa digital i social, atès que no poden romandre a la xarxa com ho fan altres joves, provocant en ells sensació de desigualtat. Sánchez, Crespo, Aguilar, Bueno, Aleixandre i Valderrama (2015) reflexionen envers això, explicant que el fet de no poder connectar-se a internet, encara que sigui de manera temporal, comporta als menors una sensació d'incomunicació, ja que les seves relacions socials es gestionen cada vegada més a través de les xarxes socials digitals, ocasionant que qui es queda al marge hagi d'assumir el risc de ser exclòs. A més a més, tal com diu Echevarría (2014), no poder accedir a les seves xarxes socials digitals des del centre pot generar que els adolescents tinguin un major sentiment d'aïllament, atès que a part d'això, també pateixen la soledat que moltes vegades suposa estar en un recurs d'aquestes característiques. A continuació, és rellevant afegir que la mateixa autora diu que quan els menors es troben en aquest tipus de centre, es produeix un canvi personal, la qual cosa fa que quan tornen a accedir a les seves xarxes socials digitals, tant la seva petjada digital (el seu "jo" passat) com informacions i esdeveniments que s'han produït durant la seva absència, els arribi de cop, comportant una saturació d'informació. Retrobar-se amb imatges anteriors poden provocar-los un xoc entre com es percebien abans i com es veuen ara, generant un possible retrocés en el que s'havia treballat i impeding el seu progrés si no hi ha una bona assimilació i gestió.

Tanmateix, com bé s'ha comentat al marc teòric, que les xarxes socials digitals formen part dels adolescents d'avui dia, constitueixen una forma de vida i són part de la seva vida quotidiana. Tot i això, cal dir que malgrat que els menors que es troben dins d'aquest recurs puguin entendre per què no es poden connectar i normalitzin la situació, si tenen l'oportunitat de connectar-se, ho fan, ja que no s'obliden. Com bé manifesta de nou Echevarría (2014), el fet d'haver nascut en l'era digital on cada vegada tenen accés des d'edats més primerenques, fa que percebin les TIC i les xarxes socials digitals com a part d'ells, convertint-se en elements imprescindibles.

Seguidament, és fonamental fer referència a Callejo i Gutiérrez (2012). Aquests autors parlen de l'anomenat *síndrome del niño salvaje* (*Tarzán*), el qual apliquen al model de joventut de l'actualitat. Així mateix, expliquen que l'adolescent seria un salvatge al qual se l'ha de civilitzar, ja que té totes les potencialitats suficients per fer-ho, però que encara no les ha desenvolupat. Finalment, llencen la pregunta “¿debe mantenerse al adolescente aislado en su selva infantil o hay que integrarlo a la civilización?” (Callejo i Gutiérrez, 2012, p.72). Aquesta metàfora i pregunta final són molt interessants i encertades, atès que relacionen als joves com a salvatges als quals se'ls han d'educar per tal de civilitzar-los i que puguin fer un bon ús de les TIC. Així doncs, el mateix passaria amb els usuaris del centre, ja que, tal com diuen Ruiz i Juanas (2013), no és qüestió de protegir als adolescents impedit que accedeixin a la xarxa, sinó que és essencial formar-los per tal que utilitzin de manera adient totes les opcions que la xarxa els ofereix, ser conscients dels riscos que existeixen i aprendre a afrontar-los de manera efectiva i segura, atès que la ciutadania es troba davant d'un nou repte educatiu, no d'un problema tecnològic. Arab i Díaz (2015) també parlen de la importància que té que els adults referents s'autoeduquin i adquireixin coneixements de manera constant per poder ser un exemple de bon ús, supervisar i controlar de manera adequada.

No obstant això, tal com hem vist en els resultats i hem comentat anteriorment, també és important incidir al fet que, des d'aquest recurs, no es realitza un treball suficient per tal de mitigar o prevenir l'impacte que pot suposar el nou accés a les xarxes socials digitals quan surten del centre, tot i que els professionals identifiquen la necessitat de tractar-ho més. L'objectiu principal, doncs, seria treballar des de la realitat dels menors, minimitzant possibles situacions de risc en les que es poden trobar quan tornin al seu entorn, ja que sinó suposaria no intervenir de forma integral. Si els menors entenen les diferents dinàmiques que s'estableixen a la xarxa, quines implicacions tenen i què hi ha darrere de l'exposició i les conductes de risc que duen a terme, es podria exercir un treball transcendent més enllà de l'àmbit de les xarxes socials digitals. (Echevarría, 2014).

Tot seguit, és indispensable nomenar una sèrie d'estratègies proposades per diferents autors a les quals podria recórrer el referent del jove per tal d'educar-lo i guiar-lo en aquesta nova realitat. Primer de tot, és rellevant explicar que tot educador ha d'intentar fer veure als menors quant visibles volen o han de ser, quines dades volen aportar, de quina manera i, sobretot, amb qui ho volen compartir realment. Ensenyar a configurar la seva intimitat i fer-los conscients dels perills i riscos que té internet. Desenvolupar valors sòlids i competències per anar més enllà que evitar ser víctimes d'aquests riscos (Ruiz i Juanas, 2013). Establir límits pel que fa a la privacitat, configurar opcions de seguretat i seleccionar fonts d'informació fiable. (Sánchez, Crespo, Aguilar, Bueno, Aleixandre i Valderrama, 2015). Ser models d'un adequat ús, educar en mecanismes d'autoregulació (per així equilibrar les activitats *online* i *offline*), treballar en les possibles conseqüències que pot tenir dir o fer quelcom a internet, supervisar o instal·lar eines de filtre de contingut, explicar que tota informació o fotografia que s'exposi pot ser vista i mal utilitzada en cas de robatori o pèrdua, entre d'altres (Arab i Díaz, 2015).

En definitiva, els menors que es troben residint al CREI escollit per dur a terme la investigació, sens dubte, són persones que es troben en una situació de doble exclusió. Primer, per la tipologia de recurs en el qual estan i, en segon lloc, per les restriccions que hi ha al centre que fan que hi hagi una mínima o cap utilització de les seves xarxes socials. Estan patint i vivint, clarament, la bretxa digital i social de la qual s'ha parlat en el marc teòric, encara que els professionals ho justifiquin com a mètode de prevenció i de protecció. Així mateix, és imprescindible percebre aquest aspecte com a nou repte educatiu el qual abordar per part del CREI des del primer moment que arriba el menor. Això, es pot aconseguir, com bé s'ha esmentat abans, a través de l'establiment de normes o pautes de conducta pel seu ús i potenciant una nova proposta d'intervenció adequada per a cada jove (tutories individuals, tallers pràctics, visualització de documentals, etc.). Prohibint la seva utilització, no s'aconseguirà pràcticament res, només la protecció de l'adolescent durant la seva estada al recurs, ja que, tal com s'ha dit anteriorment, es troben a l'era digital i quan surtin del centre, tornaran a la seva realitat, és a dir, a tenir al seu abast les seves xarxes socials digitals com tothom. Per aquest motiu doncs, s'ha de treballar i incidir més en l'educació dels menors envers els riscos i beneficis d'internet, per no fer un ús inadequat i recaure al sortir. Per últim, al·ludir al fet que tot i que els menors que resideixen al CREI es troben en una major situació de vulnerabilitat, tots els joves alguna vegada s'han posat en risc, el que significa que aquest aspecte també es podria abordar com a una problemàtica a nivell social.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Arab, L. E., & Díaz, G. A. (2015). Impacto de las redes sociales e internet en la adolescencia: aspectos positivos y negativos. *Revista Médica Clínica Las Condes*, 26(1), 7–13. Recuperat de: <https://doi.org/10.1016/j.rmclc.2014.12.001>
- Callejo, J., i Gutiérrez, J. (2012). *Adolescencia entre pantallas: Identidades juveniles en el sistema de comunicación*. Barcelona: Editorial Gedisa, S.A.
- Delgado, L. (2018). Los jóvenes tutelados con problemas de conducta atendidos en los centros residenciales de educación intensiva (CREI) de Cataluña. *Informaciones Psiquiátricas*, (234), 23-37. Recuperat de: <http://informacionespsiquiatricas.com/admin-newsletter/uploads/docs/20190124143634.pdf>
- Echevarría, E. (2014). *Redes Sociales y Adolescentes en Centros Educativo-Terapéuticos*. (Trabajo fin de Grado, Universidad Pública de Navarra, Navarra). Recuperat de: <http://academica-e.unavarra.es/bitstream/handle/2454/15963/TFG14-TS-ECHEVERRER%20C3%8DA-69048.pdf?sequence=1>
- García, A., López, M. C., Catalina, B. (2013). Hábitos de uso en Internet y en las redes sociales de los adolescentes españoles - Dialnet. *Comunicar: Revista Científica Iberoamericana de Comunicación y Educación*, 41, 195–204. Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4376530>
- Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. (2020). *INFORME ESTADÍSTIC MENSUAL Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA)*. Recuperat de: https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaiadolescencia/dades_sistema_proteccio/2020_01_informe_DGAIA.pdf
- Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. (2016). *MAPA DE RECURSOS i SERVEIS Direcció General d'Atenció a la infància i l'adolescència (DGAIA)*. Recuperat de: https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaiadolescencia/dades_sistema_proteccio/Mapa_Recursos_2016.pdf
- Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. (2017). *Programa marc dels centres residencials d'educació intensiva*. Recuperat de: https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematic/07infanciaiadolescencia/Programa_Marc_CREIS.pdf

- Lira, R. (2013). Los adolescentes y el uso social de las TIC. *Eutopía*, 6(19), 90–95. Recuperat de: <http://revistas.unam.mx/index.php/eutopia/article/view/44594/40281>
- Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New media & society*, 10(3), 393–411. Recuperat de: <https://doi.org/10.1177/1461444808089415>
- Martín, J., Morduchowicz, R., Pasquier, D., Pinto, M., García, A., Walzer, A., i Callejo, J. (2008). Los jóvenes y las pantallas: Nuevas formas de sociabilidad. Barcelona: Editorial Gedisa, S.A.
- Renau, V., Oberst, U., & Carbonell, X. (2013). Construcción de la identidad a través de las redes sociales online: una mirada desde el construccionismo social. *Anuario de Psicología/The UB Journal of Psychology*, 43(2), 159–170. Recuperat de: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=97029454002>
- Rodríguez, A. (2006). *Brecha Digital Y Sus Determinantes*. Recuperat de: <https://books.google.es/books?id=2k1neys5RjsC&lpg=PP17&dq=brecha%20digital&lr&hl=es&pg=PP9#v=onepage&q=brecha%20digital&f=false>
- Ruiz, M., & Juanas, Á. (2013). Redes sociales, identidad y adolescencia: nuevos retos educativos para la familia. *Estudios Sobre Educación*, 25, 95–113. Recuperat de: <https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/34734/1/7.%20Ruiz-Corbella%20y%20De%20Juanas.pdf>
- Sabaté, M., Sala, J., & Arnau, L. (2018). *Els CREI de Catalunya. Intervenció, perfil i evolució dels joves atesos*. (Tesis Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Catalunya). Recuperat de: https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2018/hdl_10803_663942/mst1de1.pdf
- Sánchez, L., Crespo, G., Aguilar, R., Bueno, F. J., Aleixandre, R., & Valderrama, J. C. (2015). *Los adolescentes y las tecnologías de la información y la comunicación (TIC): guía para padres, ayudándoles a evitar riesgos*. Recuperat de: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/132633/1/TICPadres.pdf>
- Serrano, A. y Martínez, E. (2003). *La brecha digital: mitos y realidades*. Recuperat de: <https://books.google.es/books?id=nw8PLfm4Ma4C&lpg=PA5&dq=brecha%20digital&lr&hl=es&pg=PP1#v=onepage&q=brecha%20digital&f=false>
- Espuny, C., González, J., Lleixà, M. & Gisbert, M. (2011). Actitudes y expectativas del uso educativo de las redes sociales en los alumnos universitarios. *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)*, 8(1), 171-185. Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3666719>

L'article elaborat es basa en els criteris de presentació de textos per col·laboracions en la Revista Educació Social (RES). A continuació, s'exposen els criteris pertinents:

Criterios de presentación de textos para colaboraciones en *RES, Revista Educación Social*

- La *extensión* de las propuestas de colaboración como artículos será de un mínimo de 5 y un máximo de 20 planas, DIN A4, letra Arial o Times, cuerpo 12, interlineado 1,5. En caso de una reseña bibliográfica, crónicas o informaciones de cursos, la extensión no podrá superar dos planas DIN A4, letra Arial o Times, cuerpo 10. Interlineado 1,5.
- La primera página debe incluir el título de la *colaboración* –breve y descriptivo- (cómo mínimo en castellano e inglés), el nombre y lugar de trabajo de los autores/as; un resumen (como mínimo en castellano e inglés) de entre 100 y 200 palabras, en el que se indicarán ámbito, contenido, metodología, resultados y conclusiones principales y las palabras clave¹ (y Keywords) del artículo o colaboración. Al final de la colaboración se incluirá un apartado de bibliografía y referencias, ordenadas alfabéticamente.
- Los márgenes serán de tamaño APA (2,5cm en los cuatro bordes).
- Si se trata de una *reseña bibliográfica* se debe encabezar con la cita bibliográfica *completa* del documento reseñado.
- El autor *enviará el texto en un soporte digital* (disquete, pen-drive, tarjeta, etc.) o por correo electrónico*, escrito en Word o en formato compatible (odt, rtf, etc.).
- Las *tablas, imágenes, gráficos, etc.* han de constar además de en texto, en archivos diferentes; hay que indicar la localización en el texto. Asimismo, han de ir numerados consecutivamente, llevar un título breve autoexplicativo y la fuente.
- Se puede (y se aconseja que así se haga) *adjuntar imágenes*, fotografías, gráficos, etc., con permiso de publicación, para la edición digital.
- Los artículos deberán ir acompañados de los siguientes *datos*: nombre y apellidos de los autores/as, dirección, teléfono, email, profesión y lugar de trabajo.
- **El/la/los/las autor/a/es/as son responsables de que las citas sean completas y exactas.**

¹ . Un máximo de seis (6). Utilizar como referencias para la selección el Tesoro Europeo de Educación: <https://vocabularyserver.com/tee/es/index.php> .

O el de la Unesco: <http://vocabularies.unesco.org/browser/thesaurus/es/>

- Las afirmaciones en texto se deben documentar.
- Las citas han de seguir el siguiente esquema. Ejemplos:

➔ **Las Citas documentadas se realizarán en texto**

- Si no son textuales: (Autor (apellido), fecha (año)). Ejemplo: (Alonso, 2006)
- Si son textuales y no superan las 3 líneas: en el mismo texto, "entrecomillada" (Autor (apellido), fecha (año): pág.). Ejemplo: "aaaaaa aaaaa aaaaa" (Alonso, 2006:72)
- Si son textuales y superan las 3 líneas (o 40 palabras), serán independientes y con bloque/tabulador, "entrecomillada" + (Autor (apellido), fecha (año): pág.). Ejemplo:
 - "aaaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa, aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa aaaaa" (Alonso, 2006:72)
- Todo lo citado debe ser referenciado en la *bibliografía*, que se confeccionará con sangría francesa. Provea el **doi** de la fuente siempre que esté disponible.
- *Formato de las referencias y Bibliografía:*

Monografías, bibliografía al final del artículo

Apellido, Nombre (inicial). (fecha: año). *Título de la publicación*. Ciudad/ Lugar de publicación: Editor.

Ejemplo:

García, A. (2012). *El ornitorrinco poético*. Barcelona: Planeta.

Capítulos de libro, bibliografía al final del artículo

Apellido, Nombre (inicial).; Apellido2, Nombre2 (inicial). (fecha: año). "Título del artículo". En, autor principal: Apellido, Nombre (inicial).; Apellido2, Nombre2 (inicial). (fecha: año). *Título del libro*, Ciudad/ Lugar de publicación: Editor, págs. Inicio – Final.

Ejemplo:

Martín, C.; Cánovas, A. (2012). "El infierno azul". En García, A. (2012). *El ornitorrinco poético*. Barcelona: Planeta, 45-78.

Artículos de publicación en serie, bibliografía al final del artículo

Apellido, Nombre (inicial).; Apellido2, Nombre2 (inicial). (fecha: año). "Título del artículo". En *Título de la publicación*, volumen, (núm), págs. Inicio - Final. Ciudad/Lugar de publicación: Editor.

Ejemplo:

Martín, C.; Cánovas, A. (2012). "El infierno azul". En *Revista de poesía*, vol. 1, (1), 11-22. Barcelona: Planeta.

Recursos en línea (páginas web, etc.)

Nombre de la página o recurso [en línea]. <dirección URL>. [fecha de consulta].

Ejemplo:

Constitución Española [en línea].
<<http://www.boe.es/boe/dias/1978/12/29/pdfs/A29313-29424.pdf>>. [10 de junio de 2012].

- **MUY IMPORTANTE.** En cualquiera de los casos: artículos, reseñas, etc., así como de las imágenes que el autor o autores envíen para su publicación, **deberá autorizarse su edición, publicación, reproducción, etc., por escrito a RES, Revista de Educación Social, por parte del autor/a o autores/as.**
- La revista está sometida a un *proceso de revisión por pares* por lo que **las propuestas de colaboración pasan por un proceso de validación en el que son revisadas por dos expertos ajenos al consejo de redacción.**

* *Enviar, en formato digital, a: res@eduso.net*